

ET TILBAKEBLIKK PÅ SPANSK I SKANDINAVIA. CARLOS RODRÍGUEZ OG HANS SPANSKE GRAMMATIKK (KØBENHAVN, 1662)

Maximino J. Ruiz Rufino

Universitetslektor
Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk(ILOS)
Universitetet i Oslo
E-post: m.j.r.rufino@ilos.uio.no

I 2002 startet misjonærlingvistikprosjektet OsProMil ved Universitetet i Oslo (UiO) og et samarbeid med Bibliotek for humaniora og samfunnsvitenskap ved Universitetet i Oslo (UHS) og fagreferenten i romanske språk Dr. José María Izquierdo¹ ble satt i gang.

En av hensiktene med samarbeidet var å skape en samling av renessansegrammatikker over språk fra alle verdensdeler på UHS og digitalisere de mest relevante. I denne forbindelsen dukket et eksemplar av Carlos Rodríguez' spanske grammatikk, *Lingvæ Hispanicæ Compendium, in usum eorum qui linguam Hispanicam compendiose addiscere cupiunt*, helt uventet opp ved UHS.

Til tross for sine særegne kvaliteter bekrefter denne tilfeldige oppdagelsen den spesielle skjebnen som ser ut til å være knyttet til dette verket. Siden denne grammatikken ble publisert for første gang i København i 1662 av Matthias Godiccheni har den aldri vært trykket på nytt og det finnes heller ingen ny utgave. Videre er de eksemplarene som finnes samlet i ytterst få biblioteker², skjønt kanskje hviler det fortsatt et par anonyme eksemplarer under støvet i magasinene?

Dette kompendiet vekker heller ikke mye oppmerksomhet – eller for den del stor begeistring – i fagbøker eller andre arbeider innenfor historiografisk lingvistik. I de tilfellene det er nevnt er det bare med en kort referanse ledsaget av få kommentarer (Sánchez Pérez, 1992) og en beskrivelse som pleier å være felles for de fleste som har behandlet grammatikken. Et typisk eksempel på denne type vurdering er følgende (Hovdhaugen *et alii*, 2000:97):

”Rodríguez's grammar (1662) is a short, elementary, and traditional (e.g. with six cases) grammar written in Latin”.

Det har hittil bare vært mulig å finne ett eneste monografisk arbeid, en upublisert doktoravhandling (Viejo Sánchez³, 1990), som det dessverre ikke har vært mulig å konsultere.

¹ Jeg vil særlig takke Dr. José María Izquierdo, fagreferent i romanske språk ved Bibliotek for humaniora og samfunnsvitenskap. Han oppdaget dette verket og tilrettela forholdene for å tilgjengeliggjøre det. Nå kan alle lese det i en elektronisk versjon på følgende adresse:

<http://www.ub.uio.no/uhs/sok/fag/RomSpr/ospromil/nebrija/index.html>.

² I tillegg til eksemplaret fra Wolfenbüttel HAB som Nihedere nevner i sin bibliografi (1999: 196) og dette fra Oslo som vi kommenterer her, har jeg også lokalisert et eksemplar i Universitetsbiblioteket i Trondheim, i Statsbiblioteket i Århus og ved Det Kongelige Bibliotek i København.

³ Viejo Sánchez, María Luisa. Desember 10, 1990. *Estudio sobre la gramática de Carolus Rodríguez Matritensis (1662)*. Universidad Autónoma de Madrid. Veileder: Francisco A. Marcos-Marín. Forfatteren har tenkt å gi ut en utvidet versjon i bokform i en nær fremtid.

Ut i fra disse innledende observasjoner kan man slå fast at i motsetning til andre verk av samme type og fra samme epoke har ikke Rodríguez' kompendium vekket spesiell oppmerksomhet. Med en analyse av Rodríguez' grammatikk på sine egne premisser står vi derfor overfor et potensielt nytt panorama. I tillegg til nyheten og den bibliografiske interessen som denne oppdagelsen i Oslo har for Rodríguez' verk, finnes det nemlig også andre argumenter for å se nærmere på denne lille grammatikken.

Dette spanske grammatikk-kompendiet er ikke bare det første spanske grammatikalske verk skrevet i Skandinavia, men også – og viktigere – det første forsøket på å skape et nyttig didaktisk instrument for å lære (og muligens også undervise) spansk i Danmark. I tillegg er forfatteren, Carlos Rodríguez fra Madrid, sannsynligvis den første offisielle spansklæreren i hele Skandinavia. Formålet med verket var derfor ikke å medvirke til nye bidrag til beskrivelsen og behandlingen av det spanske språk. Vi må heller anse verket som et nytt og viktig ledd i den europeiske tradisjonen utviklet for å lære de forskjellige nasjonale språk i Renessansen. Det er følgelig i denne konteksten vi må studere verket dvs. i lys av den grammatiske tradisjonen for spanske grammatikker, det konkrete behovet den forsøker å dekke og det pedagogiske perspektivet den anlegger. Disse tre faktorene vil jeg derfor se nærmere på i denne artikkelen.

Kanskje er det heller ikke helt uten betydning at dette eksemplaret i Oslo har dukket opp på et tidspunkt hvor spansk som fremmedspråk har en sterkere posisjon i de forskjellige undervisningsinstitusjonene i Norden enn noen sinne. Det er klart at den stillingen spansk har i dag som internasjonalt språk, motivene som gjør at utlendinger velger spansk og metodologien brukt for å lære dette språket ikke er de samme som vi finner i det 17. århundre. Likevel er det en del påfallende og interessante paralleller.

1. Hva slags grammatikk er Rodríguez' kompendium?

Rodríguez' kompendium er en liten grammatikk både i format og antall sider. Med målene 9,5x15 centimeter inneholder den i alt 78 sider hvorav de 16 første er uten sidetall.⁴ De resterende 62 er nummererte og utgjør det som er den egentlige grammatikken.

Allerede tittelen indikerer tydelig hva slags grammatikk vi har mellom hendene. Det handler om en spansk minigrammatikk (*Lingvæ Hispanicæ Compendium*) laget for de som ønsker å lære spansk (*In usum eorum qui linguam Hispanicam compendiose addiscere cupiunt*).

Det meste av det lille man vet om forfatteren finnes også på denne første siden. Carlos Rodríguez var opprinnelig fra Madrid, *Matritense*, og i en periode underviste han i flere språk ved Sorø Akademiet, *linguarum hispanicæ, Gallicæ et Italicæ in Regia & Equestri Academia Sorana Professore*. Det er uvisst når han kom til Danmark, men han ble født i Madrid i 1618 og ble etter hvert språklærer⁵ ved Universitetet i København da Sorø Akademi stengte sine dører i 1669 (Hovdhaugen *et alii*, 2000: 96-97). Han døde i 1689 (Niederehe, 1999). Videre var han språklæreren til den på den tiden 16 år gamle kronprins Christian, fremtidige Christian V (1670-1699): *Celsissimi Principis, Christiani Danicæ & Norwegiæ Principis Hæredis linguarum Magistro*. Verket, som vi skal se senere, var dessuten tilegnet ham. Grammatikken ble trykket i *Hafnia* (København) av Matthias Godicchenius i 1662.

⁴ Niederehe (1999: 196) derimot indikerer bare 8 unnummererte sider i eksemplaret fra Wolfenbüttel HAB.

⁵ Niederehe (1999: 196) nevner etter referanser av Palau et verk til av Carolus Rodríguez, *Fundamenta Lingvæ Hispanicæ* (Haphniæ, 1662), uten å angi flere detaljer av verket eller hvor det befinner seg.

Allerede på denne første siden ser vi at vi har å gjøre med en type grammatikk meget utbredt i Europa fra Renessansen og som angår de viktigste språkene på kontinentet. Nemlig en grammatikk over et europeisk språk som var laget for utlendinger og med et klart didaktisk formål: At de som brukte boken skulle tilegne seg språket. Dessuten var den skrevet av en spanjol, men trykket utenfor Spania.

I Renessansen ble det etablert en ny politisk orden i hele Europa. De moderne statene ble grunnlagt og med dem fikk de nasjonale språkene en ny og stor impuls. Selv om latin i Renessansen står overfor et vendepunkt med bruddet med middelalderlatin og etableringen av det *gjenfødte* klassiske språket som nytt kulturspråk og de klassiske forfattere som modell, oppnår også de nasjonale språkene nye høydepunkter. Samtidig går de nye statene ut over sine egne grenser både for å kontrollere resten av Europa og pga. de store nye handelsmulighetene. I denne nye kulturelle, politiske og økonomiske konteksten spiller dermed de nasjonale språk en ny og viktig rolle både innenfor og utenfor sine egne landegrenser.

På hjemmebane bidro de nye ideene fra Renessansen til utviklingen av litteratur på de nasjonale språkene samt til en bedre vitenskapelig kjennskap til dem. Det var i denne epoken nasjonalspråkene oppnådde sin ”myndighetsalder” og tiden var dermed inne for å systematisere dem. Grammatikken var derfor ikke lenger reservert til de klassiske språkene, og denne tidligere eksklusive klubben måtte åpne sine dører for nye ”allmenmedlemmer”: Nebrija for spansk (Salamanca, 1492), G. F. Fortunio for italiensk (Ancona, 1516), John Palsgrave for fransk (London, 1530), Valentin Ickelsamer for tysk (Augsburg, 1534), Fernão de Oliveira for portugisisk (Lisboa, 1536) og William Bullokar for engelsk (London, 1586).

På bortebane gjorde nasjonalspråkene nye erobringer. I den nye internasjonale konteksten var det av stor betydning å kunne flere språk for å lykkes i det ”moderne Europa”, særlig de viktigste. Med viktige språk menes her de språkene som hørte til de land som til en hver tid alternerte i dominansen av Europa både kulturelt, som italiensk, eller politisk-økonomisk, som i første omgang spansk og fransk. Interessen for de store språkene i Europa var dermed stor blant flere sosiale grupper i de fleste land: Militære, handelsmenn, ved hoffet og hos de mer kultiverte (selv om mange av de sistnevnte også skrev på latin). Hver av disse gruppene hadde selvfølgelig sine egne motiver for å bli interessert i andre europeiske språk. Likevel ble grammatikken etter hvert et verktøy som utviklet seg til å bli et nyttig redskap i prosessen for å tilegne seg fremmede språk for alle disse gruppene og som tilfredstilte de forskjellige behovene de hadde.

Hvis man ser på mengden grammatikker som ble publisert i denne tiden, observerer man altså at nasjonalspråksgrammatikkene utviklet seg i to forskjellige varianter: Én for morsmålstalende og én for ikke-morsmålstalende.

Når det gjelder spansk, kan man se kjernen til de to typene grammatikk allerede i den første grammatikken, Nebrijas *Gramática castellana* fra 1492. Som det kommer frem i begynnelsen av den femte boken⁶ skriver Nebrija de første 4 bøkene i grammatikken for de innfødte. Både

⁶ ”Como diximos enel prologo desta obra: para tres generos de ombres se compuso el arte del castellano. Primera mente para los que quieren redezir en artificio τ razon la lengua que por luengo uso desde niños deprendieron. Despues para aquellos que por la lengua castellana querran venir al conocimiento dela latina: lo cual pueden mas ligera mente hazer: si una vez supieren el artificio sobre la lengua que ellos sienten. I para estos tales se escribieron los quatro libros passados. En los cuales siguiendo la orden natural dela grammatica: tratamos primero dela letra τ y silaba: despues de las diciones τ orden delas partes dela oracion. Agora eneste libro quinto siguiendo la orden dela doctrina daremos introducciones dela lengua castellana para el tercero genero de ombres: los que de alguna lengua peregrina querran venir al conocimiento dela nuestra”. Nebrija 1992 [1492]: 311-313.

de som vil vite reglene i språket (*los que quieren rededir en artificio τ razon la lengua que por luengo uso desde niños depredieron*) og de som vil lære latin gjennom spansk (*para aquellos que por la lengua castellana querran venir al conocimiento dela latina*). Den femte boken er derimot for utlendinger som vil lære spansk (*los que de alguna lengua peregrina querran venir al conocimiento dela nuestra*).

Det hele resulterer i at grammatikken også strukturelt (og dermed med nødvendighet også innholdsmessig) blir skreddersydd for de respektive målgruppene: *orden natural* for de innfødte og *orden de la doctrina* for utlendingene. De første 4 bøkene utgjør stort sett en teoretisk grammatikk basert på Donatus' definisjon av grammatikken: *Grammaticæ partes quattuor sunt, Littera, Syllaba, Dictio et Oratio*. Nebrija tilegner følgende én bok til hver av disse delene: ortografi (*Littera*), prosodi (*Syllaba*), etymologi eller morfologi (*Dictio*) og syntaks (*Oratio*).

Den femte boken er derimot en didaktisk grammatikk hvor det praktiske blir konsekvent prioritert fremfor den lingvistiske analyse. Det er formen, det vil si morfologien (*Dictio*), som hovedsakelig kommer i fokus. Det er klart at for en utlending som vil snakke spansk er det viktigere å bruke en riktig form enn å kunne de forskjellige typer substantiver med alle sine trekk.

Selv om grammatikken ble brukt som metode for å lære et fremmed språk, var den ikke den eneste fremgangsmåten. Både ordlister og dialogbøker ble også brukt til dette formålet og faktisk lenge før grammatikkene kom på banen. Dette har å gjøre med det enkle faktum at direkte kontakt med et språk var (og er) den enkleste måten å lære seg et nytt språk på. Denne ikke-grammatikkbaserte tradisjonen, kalt konversasjonsmetoden, var basert på repetisjon og memorisering av tekster hentet fra dagligspråket, ikke ulikt våre dagers parlører (hvordan bestille rom på hotell, spørre om veien, kjøpe/selge på markedet osv.). Den grammatikkbaserte metoden på den annen side, er på mange måter motsatt av konversasjonsmetoden. Med grammatikkene var ikke lenger praktikken den eneste måten å lære et nytt språk på. Nå kunne det også gjøres på en mer systematisk og vitenskapelig måte. Metodene var imidlertid komplementære og ble derfor ofte brukt side om side.

Allerede fra Renessansen har man altså et metodologisk apparat basert både på konversasjonsmetoden og den grammatikalske metoden som instrumenter for å lære et fremmed europeisk språk. Dette var for så vidt ikke noe nytt (vi har hele tradisjonen fra middelalderen og Erasmus' og Vives' konversasjonsbøker i Renessansen for å lære latin). Det nye er at de blir brukt på nasjonalspråkene. Det som imidlertid er viktig å notere seg for vår videre analyse av Rodríguez' verk, er at i de fleste land der det dukket opp et behov for å lære et europeisk språk har vi eksempler på begge metodene.

Interessen for å lære andre språk medførte at mange språklærere forlot sine land for å undervise utlendinger i sine morsmål samtidig som mange innvandrere gjorde språkundervisning til sitt levebrød. Det var også vanlig at disse såkalte *mâtres de langues* underviste i flere språk, for eksempel flere romanske språk. Her har vi med andre ord kimen til den moderne språkindustri med vekt på språkundervisning av "native speakers". Disse "språkets leiesoldater" var dessuten høyst mobile og mange av dem ga ut læreverk i de språkene de underviste i. På denne måten ble de fleste språklige didaktiske verk trykket utenfor det aktuelle språkområdet, skjønt ikke alltid av morsmåltalende.

Som sett faller både Rodríguez, som morsmåltalende språklærer, og verket hans, som grammatikk for utlendinger, inn i denne lange og rike tradisjonen.

2. Hvorfor ble Rodríguez' grammatikk skrevet i det hele tatt?

Hvis Nebrijas *Gramática Castellana* (Salamanca, 1492) markerer starten på den spanske grammatikktradisjonen representerer den første Real Academia Española grammatikk (Madrid, 1771) et nytt referansepunkt. Fra 1771 blir de forskjellige utgavene av Akademiets grammatikk standardverket for de etterkommende, enten for å følge den eller kritisere den. Ser vi på omfanget av de to typer grammatikker, teoretiske og didaktiske, fra Nebrija frem til 1771, kan man trekke noen konklusjoner som kan være avgjørende for å svare på spørsmålet om årsaken(e) til at Rodríguez' grammatikk ble skrevet.

Mens bare seks grammatikker ble skrevet i Spania (og det med store mellomrom⁷), finner vi hele 36 spanske grammatikker skrevet i utlandet (Gómez Asensio, 2001). De som ble skrevet i Spania er teoretiske (unntaket er den femte boken i Nebrijas grammatikk), mens de "utenlandske" stort sett er didaktiske (med unntak av Villalóns grammatikk⁸ som blir omtalt av flere spesialister som en teoretisk grammatikk). Grammatikkene skrevet i utlandet og den didaktiske varianten var altså klart dominerende i denne perioden.

I de fleste tilfeller er det dessuten mulig å etablere en sterk kobling mellom den spanske politiske situasjonen i Europa og tilsynekomsten av grammatikkene i de forskjellige land. Interesse for spansk kultur, språk og litteratur blomstret for eksempel i Frankrike, den store spanske fienden på denne tiden, i tiden rundt 1615. Dette var lenge etter at interessen for spansk hadde gitt frukter i Nederland, Italia og England. Det måtte da også en spesiell handling til for å forårsake denne situasjonen: Den franske kongen Louis XIII giftet seg med Anna av Østerrike og den spanske kongen Philipp IV gjorde det samme med Isabella av Bourbon (Collet Sedola 1993:164). Før den tiden, hadde de få som turte å interessere seg for det spanske språket i Frankrike (Charpentier, Oudin og Saulnier) ikke hatt særlig stor suksess. Charpentier måtte til og med bøte med livet for sin sympati for Spania. Etter 1615 var situasjonen imidlertid helt snudd på hodet: Spansk ble et meget populært språk, noe de mange grammatikkene som ble publisert vitner om.⁹

Et annet eksempel på en konkret historisk foranledning for en grammatikk finner vi i et av de få tilfellene i Spania på en didaktisk grammatikk over et europeisk språk. Sotomayor *Gramática para aprender a leer y escribir la lengua francesa* (Alcalá, 1565) ble laget da den franske Isabella av Valois ble Philip IIs tredje kone og spansk dronning. Disse to eksemplene er langt fra enestående, tilfellene er så mange og påfallende – særlig på 1500-tallet – at Roldán Pérez (1976: 201) mener det er mulig å snakke om *glottopolitikk*.

Ser vi på situasjonen på Rodríguez' tid kan vi imidlertid ikke se noen direkte sammenhenger. Philip IV (1621-1665) var den regjerende kongen av Spania og Fredrik III (1648-1670) av Danmark. Etter trettiårskrigen (1618-1648), hvor landene hadde stått på hver sin side, hadde

⁷ For eksempel måtte det gå 122 år til vi finner i Jiménez Patón den nærmeste etterfølger av Nebrija.

⁸ *Gramática Castellana: Arte breue y compendiosa para saber hablar y escriuir en la lengua castellana*. (Antwerpen, 1558)

⁹ Fra 1615 til 1666 ble det publisert 7 grammatikker i Frankrike: J. de Texeda (1619), fray D. de la Encarnación (1624), Carolus Mulerius (1636), Jean Doujat (1644), Claude Dupuis (1659), Claude Lancelot (1660) og Bartolomé Labresio de la Puente (1666).

dessuten Spania mistet mye av sine områder og makt i Europa. I 1662 var Spanias innflytelse i Europa på retur sammenlignet med posisjonen de hadde i begynnelsen av århundret.

At Rodríguez grammatikk ser ut til å være et unntak i grammatikktradisjonen fra et historisk perspektiv viser også en undersøkelse av interessen for europeiske språk i Skandinavia. Den generelle interessen for fremmedspråk i Skandinavia ble allerede bemerket i 1556 i forordet av F. de Villalobos til *Dictionarum quatuor linguarum*¹⁰:

No ay hombre en toda Francia, ni en Flandes, ni en Alemaña, ni en Inglaterra, ni en todas estas partes del septentrión, que no tenga grand necesidad de la cognicion de todas estas quatro lenguas qu'en este libro estan escritas, o sea mercader, o soldado, o hombre de palacio, o caminante et.

I dette sitatet viser *septentrión* til Sverige og Danmark. Og sannsynligvis sikter han til den store økonomiske betydningen som Øresund hadde som portal til Østersjøen på denne tiden. De fire språkene som det anbefales å beherske er flamsk, fransk (de opprinnelige språk i Noël de Berlaimonts *Vocabulaire*), spansk og latin. Likevel var fransk og delvis italiensk og senere tysk og engelsk de store interessspråkene i Danmark og Sverige. Spansk ble kun undervist på to steder, først på Sorø og deretter på Universitetet i København, og bare i en kort periode.

Den samme tendensen, at interessen for spansk er komparativt sett liten, ser man ved en undersøkelse av de grammatikkene over europeiske språk som ble skrevet i Skandinavia på denne tiden. Stort sett er det først fransk (Matras 1637, Pourel 1650, Aphelen 1775) og italiensk (Matras 1625, Bang 1733) og senere engelsk (Bolling 1678, Bertram 1750 og 1753) og tysk (Canel 1701) som får en utbredelse i form av flere grammatikker og andre didaktiske verk (ordbøker, reisebøker med ordlister og dialogbøker). Når det gjelder spansk, er Rodríguez' grammatikk det eneste verket på den tiden og vi må vente 162 år til neste spanske grammatikk, *Spansk Sproglære: efter ny Plan* av Rasmus Rask (København, 1824).

Konklusjonen så langt er at Rodríguez' grammatikk inngår i en lang grammatisk tradisjon hva gjelder type verk, den didaktiske grammatikken, men samtidig representerer et enkelttilfelle når vi setter verket i et historisk og politisk perspektiv. Dette bruddet kan likevel muligens forklares ved en eller annen type enkeltepisode som utøste en temporær mote og interesse for spansk i utvalgte kretser. For eksempel kan en enkelt person, veldig innflytelsesrik i det akademiske miljøet og ved Frederik IIIs hoff, ha stått bak grammatikken. Det er særlig to personer på denne tiden (selv om man ikke kan utelukke flere) som passer inn i denne profilen. Den ene, Bernardino de Rebolledo (1597-1676), var Spansk diplomat i Danmark og fredsmegler da København ble omringet av svenskene i 1659. Dessuten var han dikter og forfatter med *La selva militar y política* (1652) og *Idilio Sacro* blant sine fremste verk. Den andre er Peter Schuhmacher Griffenfeld (1635-1699). Han oppholdt seg imidlertid utenlands i årene 1654-62 (Leiden, Oxford, Frankrike, Spania og Italia). I 1663 ble han bibliotekar og arkivar hos kong Frederik III. Kongen gjorde ham til sin kabinettsekretær og etter tronskiftet i 1670 økte hans innflytelse hurtig hos kong Christian V. Kronologien stemmer best med Bernardino de Rebolledo, men vi kan ikke se bort på at en person som Peter Schuhmacher Griffenfeld også bidro til fremmarsjen av spansk i Danmark.

¹⁰ Denne flerspråklige ordboken utgitt av Gravio i Leuven i 1556 er en versjon av *Vocabulaire Polyglotte* av Noël de Berlaimont.

3. Hvordan fungerer Rodríguez' kompendium som en didaktisk grammatikk?

a. Paratekstene

Etter den første siden som oppgir tittel, forfatter, trykker og dato, fortsetter verket med to paratekster. Ved første øyekast utgjør ikke noen av disse to bitene en del av selve grammatikken. De er uten sidetall og derfor typografisk skilt ut fra den nummererte grammatikken. Likevel kan en grundigere gjennomgåelse muligens justere dette synet, i tillegg til å etablere et utgangspunkt for analysen av strukturen.

Den første parateksten er en lang tospråklig dedikasjon til kronprins Christian på tolv sider. Teksten er skrevet på latin på venstre side (seks sider) og den tilsvarende teksten på spansk på høyre side, slik at man enkelt har oversikt på begge språk når man holder boken. Denne type dedikasjoner, om ikke alltid så lange og bilingvale, var vanlige i de fleste bøker fra denne tiden hvor mesenen i mange tilfeller var en avgjørende faktor for at boken ble laget i det hele tatt.

Selve teksten begynner med en konkret dedikasjon (to sider) til Kronprins Christian:

Celsissimo et Potentissimo Principi et Domino, Domino Christiano Daniæ et Norvegiæ Principi Hæredi. Domino Suo Clementissimo.

(Venstre side)

Al Celsissimo y Potentissimo Principe y Senor Christiano Principe Herebero de Dinamarca y de Norwega. Mi Clementissimo Señor.

(Høyre side)

I dette sitatet som utgjør det man kan kalle den konkrete dedikasjonen garderer forfatteren seg mot en senere kritikk (han var jo støttet av kronprinsen). Videre spiller den også en rolle som motivasjonsfaktor for leserne. Beskjeden er klar: studér spansk som kronprins Christian gjør!

Deretter bruker Rodríguez episoden fra Bibelen om den fattige enken (Markus 12:41-43; Lukas 21: 1-4) for å sammenligne grammatikken hans med de to myntene som enken la i tempelkisten (i alt ti sider). Rodríguez håper at kronprins Christian setter like stor pris på grammatikken hans som Jesus gjorde med de to myntene fra den fattige enken.

Om denne parateksten også har en funksjon i grammatikken, og dermed må anses som en del av den, skal jeg komme tilbake til mot slutten. Foreløpig kan vi fremheve både lengden og den spesielle disposisjonen som gjør det mulig for leseren å konfrontere teksten på begge språk, latin og spansk, ved et enkelt øyekast. Videre er det viktig å påpeke at dedikasjonen i sin helhet er det eneste stedet i verket hvor vi finner en sammenhengende spansk tekst.

Den andre parateksten er et latinsk forord til leseren på to og en halv side. Denne delen var helt standard i de fleste verk på denne tiden og i vårt tilfelle refererer den også delvis til helt standard elementer, som forsvaret for spansk som et nyttig språk:

ea enim linguæ hispanicæ majestas est, ea gravitas et excellentia ut inter ceteras Europeas principem locum obtineat.

At spansk har en førsteplass blant moderne europeiske språk grunnet sin *majestas*, *gravitas* og *excellencia* eller lignende vurderinger av det spanske språket finner vi i de fleste spanske grammatikker fra denne perioden, særlig de som ble utgitt i utlandet.

Viktigere er det å peke på hvordan Rodríguez i det samme forordet etablerer grunnlaget for sin grammatikk:

Usus sum in hoc compendio hac norma: nihil attuli quod syntaxi et grammaticæ latinæ analogum mihi visum, ut inutilium præceptorum onere discentes levarem.

Rodríguez skal holde seg til en enkel regel: Grammatikken skal ikke inneholde noe morfologisk og syntaktisk som han synes likner eller er lik det latinske språket. Dette gjør han for å ikke forvirre studentene. Derfor sier han videre:

Ea vero quæ ad proprium linguæ huius genium spectant, compendio, et, uti spero, sufficienter adduxi.

Altså at han har tatt for seg bare det som er typisk for spansk og at han håper at han har gjort det grundig.

På denne måten blir latin en didaktisk ressurs i dobbelt forstand. Han skriver grammatikken på latin fordi det var et kjent språk for studentene ved Sorø Akademi. Videre forutsetter denne regelen at leseren kan den grammatikalske strukturen i latin. Dette gjør at Rodríguez slipper å forklare lingvistiske kategorier og kan gå rett på det praktiske og deskriptive. Dessuten kan han kopiere den latinske formen for å presentere innholdet, for eksempel, ved å bruke deklinasjonen for de forskjellige ordklassene. Hadde Rodríguez valgt å skrive verket på spansk hadde det vært i strid med grammatikkens formål (for folk som ikke allerede kan litt spansk). Hadde han gjort det på dansk hadde det sannsynligvis budt på en del metodologiske og teoretiske problemer.

b. Strukturen i kompendiet

Selve kompendiet (62 nummererte sider) begynner med en kort beskrivelse av den spanske uttalen og trykket (i alt bare 5 sider).

Han går frem bokstav for bokstav og det som er spesielt er at han bruker andre moderne språk som referanse, for eksempel:

Ch: ut apud Anglos church; sive apud Germanos Tsch, ut echar, etschar, eiicere et apud Polonos c''

LL: Duplex, effertur ut apud Danos d post l ut: skyld; vel Gallorum fille et Italarum gli, ut: allar, aldar, aillar, agliar

Etter uttalen og trykket kommer ordklassene: artikkel, substantiv, pronomer, verb, adverb, preposisjon, konjunksjon og utropsord.

Han følger alltid den samme strukturen som vi kan se for eksempel med substantivet (Rodríguez, 1662:13):

- 1) først deklinasjon av ordet som på latin. Vokativ har falt bort.
- 2) og så kommentarene (*OBSERVATIONES*) hvor han fokuserer på særegenhetene og uregelmessighetene på en veldig presis og konkret måte som ekskluderer alle personlige kommentarer eller form for lingvistisk analyse.

Som for eksempel den første observasjonen:

Nomina desinentia in vocalem formant pluralem addito s ut mano, manos, manus, casa, casa, domus. Excipe quæ in y exeunt, quibus additur es: rey, reyes, rex, buey, bueyes, bos.

Substantivene som ender på vokal får i flertall en *-s* på slutten, som *mano, manos, casa, casas*. Unntaket er de som ender på *-y* som tar *-es*: *rey, reyes, buey, bueyes*.

Noen ganger utelater han kommentarene, som når han snakker om preposisjoner og adverb (Rodríguez, 1662:34). Da blir fremstillingen mer som en ordliste med det spanske ordet og det tilsvarende på latin.

Det siste han behandler i grammatikken (Rodríguez, 1662:37) er noen universale kommentarer om orddanningen av spanske ord fra latin, *Observationes universales de formatione vocum hispanicarum ex latino ortatum*.

Han er ikke i tvil om at de fleste ord på spansk stammer fra latin, men sliter en smule i sin presentasjon. Han skriver for eksempel at spanske ord stammer fra latinske ablativer. *Hispani plerumque latinorum Ablativum retinent*.

Og forklarer diftongeringen bare med å si at vokalen *i* kommer foran *e*:

Omnibus nominibus quæ in latinis habent in penultima syllaba e præfigunt i, ut: certum, cierto ...

Man kan likevel tilgi ham med å si at mange av forklaringene er basert på det som er øyefallende og da gjør de sin jobb i et didaktisk perspektiv.

	INNHold	ANTALL SIDER	DISIPLIN (antall sider)
Rodríguez’ Grammatikk	De Pronuntiatione Literarum	3	Ortografi (5)
	De Accentu	2	
	Articulus <ul style="list-style-type: none"> • Formatio • Observationes 	3	Etymologi (morfologi) (53)
	Nomen <ul style="list-style-type: none"> • Declinatio • Observationes • De Formatione diminutivorum 	5	
	Pronomen <ul style="list-style-type: none"> • Declinatio • observationes 	5	
	Verbum <ul style="list-style-type: none"> • Paradigma • De anomalis • Observationes 	33	
	Adverbum	5	
	Præpositiones	1	
	Conjunctiones	0,5	
	Interjectiones	0,5	
	Observationes Universales de formatione Vocum Hispanicarum	6	
	Den tospråklige delen	10	
			Original del (6)
		Syntaks?	

Som nevnt, i denne grammatikken og generelt i alle grammatikker av samme type, dvs. didaktiske grammatikker, legger man vekt på formen (morfologi) til de forskjellige ordklassene. I Rodríguez grammatikk blir dermed morfologien den største delen med 53 av 62 sider. Ikke overraskende er det verbet han bruker flest sider på (hele 53). De fleste utlendinger synes at det spanske verbet er det aller vanskeligste.

Samtidig ser vi at i forhold til den klassiske strukturen for grammatikker, den vi for eksempel har i de første fire bøkene til Nebrija, mangler det to viktige deler: prosodi og syntaks. Det kan forklares med at grammatikere fra denne tiden trodde at for en ikke-morsmåltalende var den eneste måten å lære både prosodi og syntaks gjennom direkte kontakt med språket. Dermed blir det ikke viktig å inkludere disse to delene i selve den grammatiske beskrivelsen.

Likevel kan vi kanskje supplere denne mangelen ved å vende tilbake til den tospråklig parateksten. I mange grammatikker av denne typen er det vanlig med en lengre tekst på fremmedspråket til slutt for å vise språket i bruk, syntaks, stil osv. Dette mangler altså ved første øyekast i Rodríguez tekst. Men kanskje det usedvanlig lange tospråklige parateksten kan sees på som nettopp en slik tekst. Det forklarer både lengden og den parallelle lay-outen som gjør at en student umiddelbart kan søke hjelp i oversettelsen på et hvert punkt i teksten. Størrelsen på skriften i denne delen, større enn i de andre deler av boken, peker også i samme retning: Denne delen skulle leses høyt. Er dette riktig må dedikasjonen også leses som en del av grammatikken og i et didaktisk perspektiv. Dermed får vår venn Rodríguez slått to fluer i et smekk, eller kanskje flere?

4. Konklusjon

Hovedpoenget i dette arbeidet har vært plasseringen av Rodríguez Grammatikk i et videre perspektiv ved å peke på en rekke eksterne og interne faktorer.

For det første er det viktig å påpeke at Rodríguez verk primært er et didaktisk verk: En metode for å lære spansk hvor det praktiske aspektet dominerer over det teoretiske. Verket faller dermed inn i en større europeisk tradisjon som når det gjelder spansk startet allerede med den første grammatikken, Nebrijas *Gramática Castellana*.

For det andre må man ta den historiske konteksten i betraktning. Mangelen på en klar kontakt mellom Spania og Danmark på denne tiden og fraværet i Danmark (eller resten av Skandinavia) av spanske etterfølgende grammatikker og andre didaktiske verk (dialogbøker, ordbøker...) kan tyde på at det muligens var en spesiell person (Bernardino de Rebolledo?) som må ha vært utløsende faktor for at denne grammatikken ble skrevet.

Blant de interne faktorer behandlet i denne artikkelen er bruken av didaktiske ressurser og strukturen i Rodríguez' verk – særlig bruk av latin som språklig utgangspunkt. Dette forutsetter at leserne kan den latinske grammatikken, men gjør at Rodríguez kan ekskludere en lingvistisk analyse. Dessuten ligger latinen til grunn for bruken av deklinasjoner og paradigmer. En analyse av strukturen belyser videre hvordan denne sammenfaller med dets formål (nemlig å være en metode for å lære spansk). Det foretrekkes å legge vekt på morfologi fremfor andre deler av grammatikken (sett fra et klassisk perspektiv). Forklaringene fokuserer på morfologiske regler og anomalier. Og syntaks læres gjennom praksis (bruken av språket) og utgjør derfor ikke en del av grammatikken (skjønt kanskje er den bilingvale parateksten brukt til dette formålet?).

På bakgrunn av disse observasjonene kan vi supplere den eksisterende definisjonen av dette verket med følgende: Rodríguez' kompendium var en didaktisk grammatikk som egnet seg som læreverk for sine lesere (studentene ved Sorø Akademiet og ved hoffet), og tjente dermed sitt formål (nemlig å lære utlendinger spansk). Grammatikken var altså ikke tenkt som et bidrag til utviklingen av lingvistiske idéer i denne perioden (i motsetning til de teoretiske grammatikkene). Vi må med andre ord forstå verket ut fra grammatikkens formål og dens eksterne påvirkningsfaktorer. Med dette utgangspunktet kan vi kanskje gi grammatikken en mer komfortabel plass i lingvistikkens historie.

5. Bibliografi

- GIRÓN ALCONCHEL, J.L. (2000): "Historia de la gramática en España", en ALVAR, M. (dir.) *Introducción a la lingüística española*, Barcelona, Ariel.
- GÓMEZ ASENSIO, J.J. (comp.) (2001): *Antiguas gramáticas del castellano*, Madrid, Fundación Histórica Tavera.
- HOVDHAUGEN, E. et alii (2000): *The History of linguistics in the Nordic countries*, Helsinki, Societas scientiarum Fennica
- LOPE BLANCH, J.M. (1999): "La enseñanza del español durante el siglo de Oro", en FERNÁNDEZ RODRÍGUEZ et alii (ed.) *Actas del I Congreso Internacional de la Sociedad Española de Historiografía Lingüística*, Madrid, Arco Libros.
- NEBRIJA, A. de (1492): *Gramática de la lengua castellana* (Edición de QUILIS, A., Ediciones de Cultura Hispánica, Madrid 1992)
- SÁNCHEZ PÉREZ, A. (1992): *Historia de la enseñanza del español*, Madrid, SGEL.